

id quidem fieri posse, sed tunc solum, quando intervenit specialis commissio iudicis, simulque cognitio causæ, et examen testium, super litteris, sive schedulis illis, et publicatio dicti instrumenti; non vero aliter. Et tunc instrumentum ejusmodi recipit vires non ex solis prioribus schedulis notarii defuncti, sed a notario altero transcribente, illudque ad petitionem eorum, quorum interest, authenticante ex commissione iudicis, ac prævia causæ cognitione: nam iudex in tali casu advertere debet, quo in loco reperta sit ejusmodi schedula, an sit suspecta, nec ne, et deinde, quod sibi bene visum fuerit arbitratur. Menochius lib. II. *de Arbitrar. judic.* cas. 187, n. 26; Mascardus loc. cit. n. 39.

58. *Quid de schedulis notarii ad eam abbreviatis ut voluntatem partium perfecte non exprimant?* — Nec his obstant dicta superius cit. n. 40. Quia ibi sermo est de schedulis adeo imperfectis, et abbreviatis, ut voluntatem partium perfecte non exprimant: tales enim, ne quidem auctoritate iudicis, possunt in publicam formam redigi, sed oportet negotium de novo coram notario expedire. Verum occasione præmissorum.

59. *Exemplaria, seu transumpta originalium instrumentorum, si fiant auctoritate iudicis, ac servatis servandis, eandem vim probandi cum originalibus habent.* — Quæritur IV. Quam vim probandi habeant exemplaria, seu transumpta originalium instrumentorum? Resp. I. Si talia exemplaria, seu transumpta originalium instrumentorum fiant auctoritate iudicis ordinarii, vel delegati, per publicam personam, ac servatis aliis de jure servandis, tunc ipsa eandem cum originalibus auctoritatem, seu vim probandi obtinebunt. Ita expresse decisum habetur cap. ult. h. t. ibi: « Si instrumenta propter vetustatem, vel propter aliam justam causam exemplari petantur coram ordinario iudice vel delegato ab ipso specialiter præsententur: qui si ea diligenter inspecta in nulla sui parte vitiata repererit, per publicam personam illa præcipiat exemplari, eandem auctoritatem per hoc cum originalibus habitura. » Hæc ibi.

60. *Plures conditiones requiruntur ad solemnem exemplationem; et quæ?* — Dicitur notanter, « auctoritate iudicis per publicam personam ac servatis aliis, » etc. Nam ad solemnem translationem copię ex originali instrumento, seu ad transumptum eandem cum ipso vim probandi obtinens, juxta doc-

tores passim, plures conditiones requiruntur. I. Ut interveniat justa causa: puta, ne propter vetustatem originale pereat, aut propter viarum distantiam, et discrimina amittatur, cap. ult. h. t. et c. *Cum dilecta de Confirmat. utili*, etc. II. Debet exemplatio illa fieri interveniente auctoritate iudicis ordinarii, vel delegati, per textus citatos. III. Debet ea fieri ad petitionem partium, vel saltem alterius partis; et quidem per personam publicam, id est, per publicum notarium, cui id iudex præcipiat: quod si ejusmodi publica persona haberi non possit, satis esse arbitratur. Glossa fin. in cit. cap. ult. h. t. quod per aliquam aliam personam honestam auctoritate iudicis describatur, dummodo sigillum authenticum apponatur. IV. Ad solemnem exemplationem requiritur citatio eorum, quorum interest, c. *Significavit. 41. de Testib.* ubi in simili ad receptionem testium requiritur citatio partis adversæ: ac notat Covarruvias *Pract. quest. cap. XXI. n. 4.*

61. *His non observatis exemplar instrumenti regulariter non probat.* — Resp. II. Præmissis non observatis exemplar, seu transumptum instrumenti, regulariter non probat, non exhibito ipso originali. Ita Covarruvias loc. cit. n. 2; Mascardus *de Probat.* concl. 712, n. 2; Jason Auth. *Si quis in aliquo*, n. 2. c. *de Edend.* cum communi. Patet hoc ex cap. h. t. ibi: « Si scripturam authenticam non videmus, ad exemplaria nihil facere possumus. » Concordat jus civile l. II. ff. *de Fide instrument.* juncta Auth. *Si quis in aliquo* c. *de Edend.* et l. 3. c. *de Diversis. rescript.* cum similibus. Idque statutum est ratione falsitatis vitandæ, quæ alioquin facile committi posset.

62. *Etiam si a notario publico ex originali fuisset extractum.* — Et hoc adeo verum est, ut etiam exemplar, seu transumptum a notario publico ex originali extractum, spectato juris rigore plene non probet, nisi observentur aliæ solemnitates n. 60. relatæ. Mascardus cit. concl. 712. n. 1. et seqq. allegans alios, pluresque hujus rationes referens. Earum una est: quia notario publico non creditur, nisi de his, quæ coram eo videntur, vel audiente, a partibus gesta sunt. Auth. *de Tabellionibus.* § *Nos autem.* collat. 4. Atqui actus ille, de quo publicum instrumentum debet exemplari, coram tali notario gestus non fuit; ergo. Accedit, quod testis de auditu auditus non probet, ut dictum fit. XX. *De Testibus.* § 41. n. 360. ergo nec probabit

notarius exemplaris instrumentum ab alio confectum et receptum, nisi observentur solemnitates de jure requisitæ. Probatur consequens: tum quia valet argumentum a teste ad notarium, procedentem non servatis solemnitatibus juris: reputatur enim tunc veluti persona privata; tum quia quandoque potest impugnari ipsum instrumentum originale, ob certos defectus in eo notatos; tales autem defectus non possent notari in exemplo ejus, si fieri posset privatim, ac propria auctoritate, per quemlibet notarium, et non citatis illis, quorum interest. Tacentur aliæ rationes apud Mascardum, loc. cit. videndæ.

63. *Fortius istud procedit in exemplo exempli.* — Porro data conclusio fortius procedit in exemplo exempli; ut inquit Jason cit. Auth. *Si quis in aliquo*, n. 2. c. *de Edend.* id probans ex l. III. c. *de Diversis rescript.* Adeo, ut Alexander consil. 138. n. 4, lib. I. post Baldum in d. l. *Sancimus*, et quosdam alios asserat, exemplum exempli etiam legitime exemplatum fidem non facere, sicut nec testimonium de auditu auditus probat.

64. *An juxta exemplaria solemniter traducta, possit fieri nova exemplatio?* — Fatendum tamen, quod oppositum hujus teneat Bartolus in Auth. *Si quis in aliquo.* § *Quæro utrum exemplum.* c. *de Edend.* ubi priorem opinionem inquit procedere, quando fit exemplum exempli absque partis alterius præsentia, vel ea contradicente: secus, si exemplatio fiat partibus præsentibus, et interveniente iudicis auctoritate, id probans ex l. et II. c. *de Relationib.* Et ratio est, quia parte altera præsentem, nec rationabiliter contradicente, de fide et veritate illius exempli dubitari non potest. Hoc ipsum convincit textus cap. ult. h. t. et jam supra allegatus, ibi: « Eandem auctoritatem per hoc cum originalibus habitura: » et consequenter sicuti juxta originalia, ita et juxta exemplaria solemniter traducta poterit fieri nova exemplatio; dummodo hæc fiat justa de causa ad petitionem partis, et interveniente auctoritate iudicis, citatisque aliis, quorum interest.

65. *Dantur tamen aliqui casus, in quibus probat transumptum absque illis conditionibus. Ut si litteris pontificiis habetur inserta hujusmodi clausula.* — Resp. III. Nihilominus data proxime conclusio fallit in pluribus casibus, in quibus probat transumptum absque conditionibus n. 60. relatis. Et primo quidem, quando in litteris pontificiis, ut sæpius fit,

habetur inserta hujusmodi clausula: « Quodque præsentium transumptis, etiam impressis, manu alicujus notarii publici subscriptis, et sigillo alicujus personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus fides adhibeatur, quæ præsentibus adhiberetur, si forent ostensæ, vel exhibitæ. » Nam tunc sufficit talia observari, ne clausula hujusmodi sit superflua, sed aliquid operetur.

66. *Vel quando exemplar fuit scriptum manu illiusmet notarii, qui instrumentum originale confecit.* — Fallit secundo, quando exemplar fuit sumptum, seu scriptum manu illiusmet notarii, qui instrumentum originale confecit: quia enim talis sufficienter est instructus de toto negotio, utpote coram se gesto: hinc in ipso cessant rationes n. 62. allatæ; ac proinde exemplum probat indistincte, sicut ipsum originale. Bartolus cit. Auth. *Si quis in aliquo.* § *Quæro utrum exemplum.* circa fin. c. *de Edend.* id probans ex l. *Si quis de argentariis.* § *Prohibet.* ff. eod. Covarruvias *Pract. Quest. cap. XXI. num. 2.* vers. *Quod si fiat.* Mascardus cit. concl. 712. n. 35, citans alios, qui attestantur de communi. Accedit, quod idem tabellio de eodem actu possit conficere plura instrumenta; et cum sit auctor ejusdem scripturæ, eadem fides debet adhiberi utrique. Facit huc optimus textus in c. *Dudum.* 20. *de Conversion. conjugat.* ubi tale publicum instrumentum, post amissionem prioris ab eodem notario confectum, et pro legitimo habitum legitur.

67. *Aut ubi contraria consuetudo derogavit cuipiam conditioni.* — Fallit tertio; ubi contraria consuetudo derogavit quoad aliqua constitutioni cap. ult. h. t. relatæ. Nam, ut notat Pirhing h. t. n. 22. in praxi hodie iudex non suspicit originale; sed tabellio, qui instrumentum transcribit, testatur quod ipse illud diligenter inspexerit, nullumque in eo vitium repererit, etc.

68. *Item de consensu partium.* — Fallit quarto de consensu partium. Potest enim exemplatio instrumenti originalis fieri absque auctoritate iudicis a solo tabellione, si partes ad hoc consenserint: ita tamen, ut ipsis duntaxat, eorumque successoribus præjudicet. Covarruvias cit. cap. XXI. n. 5. vers. *Potenit tamen,* post Bartolum in Auth. *Si quis in aliquo.* c. *de Edend.* communiter receptum.

69. *Exemplar sine dictis conditionibus facit aliquam præsumptionem, ac deperdito originali*

semiplenam probationem. — Fallit quinto, quia exemplar sine debitis solemnitatibus ex instrumento originali descriptum, etsi non faciat plenam probationem. adhuc tamen facit aliquam præsumptionem. Mascardus loc. cit., n. 59. et 60. post Geminianum consil. 100, n. 3. Imo, si originale instrumentum probeatur fuisse amissum, tunc exemplar ipsius facit semiplenam probationem, adeo, ut possit deferri juramentum in supplementum. Glossa in l. *Sicut iniquum.* v. *facile*, c. *de Fide instrument.*; Jason Auth. *Si quis in aliquo.* n. 6. c. *de Edend.*, Mascardus cit. concl. 712. n. 58. et alii ab his allegati, qui nonnullas alias fallentias adducunt.

§ III.

DE FIDE SIGILLI, ET ALIIS ISTUD CONCERNENTIBUS.

70. *Sigillum, quid?* — Quæritur I. Quid, et quotuplex sit sigillum, quamque vim probandi habeat sigillum authenticum? Resp. I. Sigillum, quod est diminutivum a *signo*, impressentiarum accipitur pro imagine, qua ceræ impressa litteras obsignamus. Atque in hac acceptione dicuntur litteræ sigillatæ; id est sigillo apposito clausæ, obsignatæ, seu munitæ. Calepinus v. *Sigillum*. Quanquam præter hanc vulgatam significationem, sigillum quandoque parvam statuam, puta, domui affixam significet, l. *Quæsitum.* § *Papinianus.* ff. *de Fundo instruct. legat.*

71. *Dividitur in authenticum et non authenticum.* — Resp. II. Sigillum varie dividitur. Et primo quidem in authenticum, et non authenticum. Sigillum authenticum est, quod multorum auctoritate comprobatum est: sive, quod est certæ fidei. Nam, ut observat Spiegelius et Joan. Calvinus in *Lexico juris* v. *Authenticum*, istud vocabulum *Authenticum* pro re certæ fidei ponitur, seu quæ multorum auctoritate comprobata est. Sigillum non authenticum e contra dicitur illud, cujus fides vacillat.

72. *Quatuor detrahunt fidei sigilli: et quæ?* *Sigilli falsitas arguitur ex eo, quia non congruit in sculpturis dignitati sigillantis.* — Porro quatuor sunt, quæ detrahunt fidei sigilli, et faciunt illud vacillare; ut notat Abbas c. *Inter dilectos.* n. 4. juncto textu ibid. h. t. Prima quando sigillum non congruit in sculpturis dignitati sigillantis: non enim præsumitur sigillum illius, cui adscribitur, si sibi non convenit. Et hinc in cit. c. *Inter*

dilectos. § *Sed econtra*, vers. *Testib.* h. t. falsitas sigilli cuiquam instrumento appositi arguitur ex eo, quia in ipso apparebat quædam imago, non cum mitra in capite (quale solebat esse Luitardi episcopi, cujus dicebatur fuisse instrumentum illud) sed cum pileo; nec induta pontificalibus, sed regalibus indumentis; tenens in manu non baculum pastorem, sed quasi sceptrum regale.

73. *An et qua ratione quis uti possit sigillo alieno?* — Ex quo sequitur, quod si quis habeat sigillum proprium, tunc ipso, et non alieno sigillare debeat: alioquin illud non proderit, cum sibi, suoque statui non conveniat. Si autem nullum sigillum proprium habeat, vel saltem non habeat illud præ manibus, neque facile acquirere possit, tunc potest quidem uti alieno, § *Possunt.* Instit. *de Testament. ordinand.* debet tamen exprimere, se alieno, et non proprio sigillo signasse, et cujus, et quare alieno. Innocentius, quem citat, et sequitur Abbas cap. II. n. 16. h. t. idque rationem proxime dictam.

74. *Sigillum, solitum magistratus et ad talia negotia destinatum debet adhiberi; alioquin redditur suspectum.* — Illud etiam in sigillo, præsertim magistratus, est observandum, ut adhibeatur sigillum solitum, et ad talia negotia expedienda destinatum. Alioquin enim veluti non congruens negotio, et potestati sigillantis, redderetur suspectum, nec censeretur authenticum: nam auctoritas sigilli restringitur ad causam, et ad officium ad quod destinatum est sigillum, c. *Significavit.* 48. juncta Glossa v. *Ad citationes. de Appellat.* Felinus c. *Post cessionem.* n. 17. *de Probation.* Mascardus *de Probat.* concl. 1309. n. 28. Menochius *de Arbitrar. judic.* lib. II, cas. 113, n. 7. allegans plures alios.

75. *Sigillum redditur suspectum, quando litteræ ejus non sunt legibiles.* — Secundo, sigillum redditur vacillans, ac detrahitur fidei ejus, quando litteræ sigilli non sunt legibiles; vel leguntur ita pauca, quod necessario non concludant sigillum esse illius cui adscribitur, sed oritur æquivocatio. Idemque dicendum, si sculpturæ sunt consumptæ, nec aliter potest certificari, cujus sit sigillum, juxta cit. *Inter dilectos.* 6. h. t. Ubi proin Glossa v. *Dimidia.* infert, quod ad hoc, ut sigillum sit authenticum, debeant in eo apparere characteres, et orbita, l. *Ad testium.* § *Signum.* ff. *de Testament.*

76. *Aut patitur enormem fracturam. Vel per glutinum novæ ceræ est chartæ connexum*

arbitrio judicis. — Tertio, sigillum redditur suspectum, quando patitur enormem fracturam, ita quod ex residuo non possit clare cognosci, cujus sit: quod ipsum sequitur ex proxime dictis. Quarto, quando sub sigillo charta reperitur perforata, et per glutinum novæ ceræ sigillum illud ipsi chartæ connexum; ut est casus cit. c. *Inter dilectos.* ac post Innocentium notat Abbas ibid. n. 4. et Felinus n. 5. h. t. et Menochius lib. II. *de Arbitrar. judic.* cas. 113, n. 12. et 13, allegans alios. Qui tamen notant, arbitrio prudentis judicis esse relinquendum, quænam ex his in casibus particularibus sufficiant ad fidem detrahendam sigillo, attendente qualitate læsionis ipsius sigilli, aliisque circumstantiis; prout in simili dici solet de vi probationis testium, l. III. ff. *de Testib.* et can. *Si testes.* 4. q. 3.

77 et 78. *Sigillum publicum quod sæpius confunditur cum authentico, quid?* — Resp. III. Sigillum dividitur ulterius in publicum et privatum. Sigillum publicum dicitur, quod publica auctoritate nititur: puta, quia est episcopi, capituli, principis, civitatis, judicis, vel alterius personæ, magistratum generantis in iis quæ spectant ad ejus jurisdictionem, seu officium. Et notanter hoc ultimum additur: quia sigillum, v. g. episcopi, appositum in testamento, vel circa alium actum non spectantem ad jurisdictionem ipsius, non censetur publicum. Mascardus d. concl. 1309. n. 48. cum aliis.

Porro hujusmodi sigillum publicum sæpius confunditur cum sigillum authenticum, juxta Glossam cap. II. v. *Sigillum*, h. t. quævis revera differant, sicut magis et minus commune. Nam omne sigillum publicum, est etiam authenticum; sed non econtra; sicut in simili de instrumento publico, et authentico dici solet, estque jam dictum supra § I. n. 14 et 15. Gonzalez Tellez in c. *Scripta* 2. n. 4. h. t.

79. *Sigillum privatum, quid?* — Sigillum privatum e contra dicitur, quod apponitur a persona privata: ut est sigillum doctoris, aliarumque personarum sigillo utentium. Mascardus cit. concl. 1309. n. 45. cum aliis. Et si negatum fuerit, hujusmodi sigillum esse suum, tunc a producente illud veritas ejus erit probanda: puta, per comparationem aliarum litterarum tale sigillum habentium; vel per testes, qui fuerunt præsentis appositioni illius sigilli, ac hujusmodi: nam generale est, quod affirmanti incumbat onus pro-

bandi, l. 2. ff. *de Probat.* cum similibus.

80. *Ratione finis multiplex est divisio sigilli.* — Resp. IV. Ratione finis, ob quem apponitur, multiplex etiam est divisio sigilli. Quoddam enim est « sigillum auctoritatis: » ut sigillum papæ, imperatoris, regis, episcopi, dominorum temporalium, arg. can. *Nobilissimis.* dist. 96. Aliud est « sigillum solemnitatis: » ut sigillum testium in testamentis. Aliud « sigillum testimoniale; » quale solet apponi in litteris testimonialibus, seu pro ferendo testimonio cujuscumque rei datis. Aliud « sigillum ratificativum, » aut positum in signum consensus, quando v. g. agitur de præjudicio sigillantis, et hujusmodi, prout fusius ostendit Mascardus cit. concl. 1309. n. 51. cum aliis.

81. *Sigillum de se nihil probat, nisi concurrant aliæ conditiones.* — Quæritur II. An, et qualem vim probandi habeat sigillum? Resp. I. Sigillum de se nihil probat, nisi concurrant aliæ certæ conditiones. Ita Menochius *de Arbitrar. Judic.* lib. II. cas. 113. n. 1. post Baldum tit. *de Pace Constantiæ.* §. *Imperialis.* n. 8. ubi idcirco dixit, commissionem, maxime specialem, ex solo sigillo non probari, cum sigillum sit res inanimata. Idemque tradit Felinus c. *Tertio loco.* in principio. *de Probat.* pluresque alii a Menochio, ubi supra, relati. Accedit ratio, quia sigillum est testis mutus et incertus; est enim ad plure indifferens, nisi aliunde, puta per appositam scripturam, determinetur ad aliquid certum et determinatum probandum.

82. *Harum potissimum sunt tres.* — Resp. II. Conditiones requisitæ ad hoc, ut sigillum probet, fidemque faciat, potissimum sunt tres, quarum prima est, ut litteris exprimat, cujus sit; secunda, ut pateat, a quo appositum fuerit; tertia, ut constet qua de causa appositum fuerit. Ita Menochius cit. lib. II. *de Arbitrar. Judic.*, cas. 113. n. 3. et seqq.; Mascardus *de Probat.* concl. 1309, n. 53, citans alios. Nec in re discordat Baldus cap. II. n. 15, h. t. ubi inquit, quod « in sigillo quatuor requirantur; videlicet actus, aptitudo, voluntas et character. » Nam ly « aptitudo, » et ly « character, » primam conditionem complectuntur; ly « voluntas, » secundam; et ly « actus, » tertiam; prout amplius patebit ex declaratione singularum trium præmissarum conditionum.

83. *Sigillum ut probet, oportet, ut litteris exprimat, cujus sit.* — Primo igitur, ut probet sigillum, requiritur, quod « litteris